

1920/21. (seljački i Kronštatski ustanak, sukob sa radničkom opozicijom) uvodeći NEP umesto kasarnskog komunizma. Time je odbacio Marxovo mišljenje o nespojivosti robne privrede i socijalističke proizvodnje, a ovome uzoru su se kasnije vraćali različiti socijalistički reformistički pokušaji. CKK piše o "ratu protiv naroda". To nije bio rat protiv naroda, ali jeste protiv seljaka, tvrdi Rosanda braneći Lenjina. Deportacije su iskakale iz koloseka čak i tamo gde su funkcionisale: bivši kulaci u logorima pored velikih industrijskih kompleksa kretali su se i izvan logora u krugu slobodnih radnika, oni su čak činili 40% stanovništva čuvenog Magnitogorska (Rossanda 1998). I Vert govori o tome da su se deportovani oko Arhangelska mešali sa slobodnim radnicima (Werth 1999, S. 177, S. 207-208) i da je bila fluidna granica između zatvora, prinudnog i slobodnog rada. Kalifornijski istoričar A. Geti podvlači da su se Staljinovi logori razlikovali od Hitlerovih, jer su iz prvih svake godine oslobađane hiljade zatvorenika. Pre Drugog svetskog rata više je logoraša godišnje uspevalo da pobegne iz ovih logora, nego što ih je pomrlo. Osim toga Staljinovi logori i deportacije bili su planirana komponenta sovjetske ekonomije da bi se obezbedila stabilna ponuda zatvorske radne snage i prinudno naselile udaljene teritorije kolonistima (Getty 2000).

Slabosti imanentnog objašnjenja vide se kod poimanja komunizma kao "ideokratije", tj. režima čije najvažnije strane izviru iz ideologije marksizma. To gledište povezuje Nolte, Firea i Kurtou (Traverso 2000). Krajem 1930-ih pojam "ideokratija" koristio je W. Garien (Gurian 1953), učenik K. Šmita, i od tada je u jezgru liberalne i konzervativne historiografije. Fire govori o revoluciji kao "trijumfu političke iluzije" (isključena je socijalna istorija, modernizacija, istorija svakodnevnice, razlikovanje dobrovoljnih saučesnika i pomagača). Za Firea nije problem izrođavanje boljševičke revolucije (kao što je to uočio kod Francuske revolucije), zato što je sama revolucija izrođavanje. Suština komunizma je u političkom mesijanstvu, "svetovnoj religiji" u koju se bezostatno veruje. Nolte vidi crvenu nit prve polovine 20. veka u borbi na život i smrt između nacizma i boljševizma koja se završila uništavajućim ratom. Kurtoa još jednostavnije redukuje komunizam na kriminalnu pojavu. Kod svih pomenutih verzija teror je posledica komunističke ideologije koja je kriminalna. Kurtoa je tezu o "ideokratiji" doveo do apsurdna. U njoj se ideološki determinizam terorističke revolucije apriori postulira. Staljin je puki izvršilac zamisli Lenjina i Trockog, njegovi zločini gube "nepredvidljivi" i "improvizovani" karakter i postaju brižljivo planirani masakri. Stvarni uzrok smrti miliona je kriminalna ideologija: Lenjin je arhitekta, Staljin izvršilac. Razlikovanje revolucionarnog terora boljševika iz građanskog rata i staljinskog iracionalnog terora zagovornici imanentnog tumačenja shvataju kao apologiju boljševizma. Umesto toga, pisci CKK podmeću ideološke izvore građanskom ratu u SSSR-u. Međutim, treba podsetiti da je Lenjin sve do 1914. bio učenik Kauckog, čije je analize koristio u proučavanju Rusije. Već ova okolnost opovrgava gornja podmetanja. Iznuđeno raspuštanje ustavotvorne skupštine, ukidanje opozicije, cenzura, egzekucije revolucionarnih sudova, Kronštat, i sl. ne mogu se izvoditi iz marksizma, dok Nirnberški zakoni i Aušvic direktno slede iz rasizma nacističke ideologije (Traverso 2000). Ipak, u tumačenju terora u SSSR-u mora se uzeti u obzir i udeo ideologije, ali istorično, tj. ne razdvajati je od konkretnih uslova koji su je radikalizovali. Nasilje u građanskom ratu pre svega je rezultat toga da je Prvi svetski rat brutalizovao politički život zaostale zemlje bez demokratskih tradicija. Osim toga, nema revolucije bez nasilja i terora. Revolucije su "furije" koje se ne mogu objasniti apstraktnim normama liberalizma i pravnog pozitivizma. Slično ratu u Vandiji, i Čeka i ratni komunizam bili su rezultat tragičnog spleta u kom "su se prožimali panika, strah i pragmatizam sa hibrisom, ideologijom i gvozdenom voljom" (A. Meyer). Crveni teror bio je odgovor na beli u